

І. М. Локота,

*Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
аспірант кафедри української мови та мовної підготовки іноземців*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5508-3542>

ПАУЗАЦІЯ В УСНОМУ МОВЛЕННІ ХВОРИХ НА ШИЗОФРЕНІЮ

У статті здійснено психолінгвістичний аналіз пауз у спонтанному усному мовленні хворих на шизофренію. Метою дослідження є визначення особливостей мовленнєвих пауз хворих на шизофренію та їх порівняння з паузами у мовленні психічно здорових людей. Об'єктом дослідження є усне мовлення хворих з діагнозом «шизофренія», а предметом — особливості мовленнєвої паузації цих хворих.

У процесі дослідження використано загальнонаукові методи (спостереження, кількісний метод, описовий метод) та спеціальні методи психолінгвістичного аналізу. Матеріалом дослідження стали фрагменти зафіксованого усного мовлення хворих на шизофренію загальною тривалістю 36 хвилин 16 секунд, та мовлення психічно здорових людей загальною тривалістю 45 хвилин 23 секунди.

Наукова новизна дослідження полягає у представленні психолінгвістичного аналізу пауз у мовленні хворих на шизофренію та порівнянні отриманих результатів із мовленням психічно здорових людей. Результати дослідження виявили, що середня кількість пауз в усному мовленні шизофреніків майже у п'ятеро більша за середню кількість пауз психічно здорових людей (3 паузи проти 14 відповідно). Також встановлено, що у мовленні психічно хворих людей переважають заповнені та незаповнені паузи, а паузи хезитації наявні лише у мовленні шизофреніків. Середня довжина паузи у хворих на шизофренію на 240 мс довша, ніж у здорових людей.

Висновки дослідження можуть свідчити про труднощі в організації та плануванні мовленнєвої діяльності хворих на шизофренію. Перспективи дослідження полягають у подальшому вивченні психолінгвістичних аспектів порушень мовлення при шизофренії, що може сприяти розробці методик діагностики та корекції мовлення психічно хворих людей на ранніх етапах хвороби.

Ключові слова: шизофренія, мовленнєві паузи, психолінгвістика, усне мовлення, мовленнєва діяльність, психічні розлади, діагностика.

PAUSING IN THE ORAL SPEECH OF PATIENTS WITH SCHIZOPHRENIA

The article examines the psycholinguistic analysis of pauses in the spontaneous oral speech of patients with schizophrenia. The **purpose** of the study is to identify the characteristics of speech pauses in patients with schizophrenia and compare them with pauses in the speech of mentally healthy individuals. The **object** of the study is the oral speech of patients diagnosed with «schizophrenia,» and the **subject** is the peculiarities of speech pauses in these patients.

The study employs general scientific **methods** (observation, quantitative, descriptive) and specialized methods of psycholinguistic analysis. The **research material** includes recorded fragments of the oral speech of patients with schizophrenia, totaling 36 minutes and 16 seconds, and the oral speech of mentally healthy individuals, totaling 45 minutes and 23 seconds.

The scientific novelty of the research lies in presenting a psycholinguistic analysis of pauses in the speech of patients with schizophrenia and comparing the obtained results with the speech of mentally healthy individuals. The results showed that the average number of pauses in the oral speech of schizophrenic patients is nearly five times higher than the average number of pauses in the speech of mentally healthy individuals (3 pauses versus 14, respectively). It was also found that the speech of mentally ill individuals is quantitatively dominated by filled and unfilled pauses, with hesitation pauses being present only in the speech of schizophrenic patients. The average pause length in schizophrenic patients' speech is 240 ms longer than in healthy individuals' speech.

The **conclusions** of the study may indicate difficulties in the organization and planning of speech activity in patients with schizophrenia. The research **perspectives** involve further study of the psycholinguistic aspects of speech disorders in schizophrenia, which may contribute to the development of diagnostic and speech correction methods for mentally ill individuals at the early stages of the disease.

Key words: schizophrenia, speech pauses, psycholinguistics, oral speech, speech activity, mental disorders, diagnosis.

Постановка проблеми. За даними ВООЗ шизофренія вражає приблизно 24 мільйони людей у всьому світі, і цю хворобу мають 50% хворих, які знаходяться на лікуванні у психіатричних лікарнях [11].

Усне та писемне мовлення хворих на шизофренію — один із клінічно діагностувальних критеріїв та основний об'єкт досліджень учених, які займаються паталогіями

мовленнєвої діяльності. Загальних огляд проблематики зустрічаємо у розвідках Р. М. Біллоу, Ш. Браун, Дж. Росман, Н. Л'юїс, Ю. В. Чайка, Р. Кондрей, С. Р. Штайнгауер, В. І. Фрейзер. Так, наприклад, лексичні порушення стають темою досліджень таких вчених як Б. Баскак, Е. Т. Озел, Е. Атбасоглу (особливості слововжитку), Ч. Качіарі, Т. Гамбероні (сприйняття антонімів), Л. Дж. Чапман, М. де Боніс, Ш. Епельбаум (несприйняття образного мовлення). Особливості мовлення дітей та підлітків із діагнозом «шизофренія» вивчають С. А. Бальтакс, Дж. К. Сіммонс та ін.

У більшості досліджень мовлення шизофреніків вивчалось клініко-описовим і патопсихологічним методами, серед яких експеримент, спостереження, методи опитування, проєктивні методики тощо. Нейролінгвістичні дослідження із залученням методів нейровізуалізації, молекулярно-генетичних та комп'ютеризованих кількісних мікроскопічних методів стали проводитися відносно недавно (Голімбет В. А., Карякина М. В., Сидорова М. Ю., Шмуклер О. Б. та ін.). Психолінгвістичні дослідження мовлення хворих на шизофренію представляють собою загальний огляд патологій мовленнєвої діяльності, які зокрема торкаються і вивчення паузацій у мовленні хворих, що може свідчити як про наявність захворювання, так і про його загострення чи ремісію.

Метою нашого дослідження є психолінгвістичний аналіз пауз у спонтанному усному мовленні хворих на шизофренію, що передбачає вирішення таких завдань:

- розробка та проведення експерименту серед психічно хворих і здорових людей;
- психолінгвістична кваліфікація мовленнєвих пауз хворих на шизофренію;
- встановлення характерних відмінностей між мовленнєвими паузами психічно здорових та шизофреніків.

Об'єк дослідження: усне мовлення хворих із діагнозом «шизофренія».

Предмет дослідження: особливості мовленнєвої паузації хворих на шизофренію.

У процесі дослідження нами були застосовані як загальнонаукові, так і як спеціальні методи. У межах загальнонаукових — *метод спостереження*, за допомогою якого було зібрано фактичний матеріал; *кількісний метод*, який допоміг установити число пауз в усному мовленні психічно хворих і здорових людей; *описовий метод*, який дав змогу здійснити характеристику зібраного матеріалу. Серед спеціальнонаукових методів нам слугував метод *психолінгвістичного аналізу*, який допоміг вивести операції планування та породження мовлення.

Матеріалом дослідження стали фрагменти зафіксованого усного мовлення хворих на шизофренію, загальною тривалістю 36 хвилин 16 секунд та 45 хвилин усного мовлення психічно здорових людей.

Наукова новизна нашої статті полягає в тому, що в ній представлено психолінгвістичний аналіз пауз в усному мовленні хворих на шизофренію та проведено порівняння з отриманими результатами психічно здорових людей.

Теоретичне значення проведеного дослідження визначається можливістю використання висновків у поглибленому вивченні особливостей мовлення хворих на шизофренію й у подальшій розробці загальної теорії пато- та психолінгвістики.

Практична цінність отриманих результатів визначається у можливості їхнього застосування при розробці методик із діагностики на ранніх етапах хвороб, а також корекції мовлення психічно хворих людей.

Виклад основного матеріалу. Пауза (лат. *pausa*, від гр. *pausis* — зупинка) — це перерва у мовленні, котрій акустично відповідає відсутність звучання, а фізіологічно — зупинка в роботі мовленнєвого апарату [1]. Паузація, або використання пауз у мовленні, розглядається в контексті психолінгвістичних дослідженнях усного мовлення. Отримані дані щодо пауз допомагають дослідникам краще зрозуміти когнітивні процеси, що лежать в основі мовленнєвої діяльності, а також виявити різні мовленнєві особливості. Так, наприклад, М. Краузе дослідив тривалість та часту пауз у мовленні хворих з шизофренією. Встановлено, що шизофренки демонструють значно більшу кількість як наповнених, так і ненаповнених пауз порівняно з контрольною групою. Група нідерландських учених (Й. Н. де Бур, А. Е. Фоппель, С. Г. Бредероо, Г. Г. Шнак, К. П. Труонг, Ф. Н. К. Вейнен, І. Е. К. Зоммер) виявила вплив використання типових антипсихотичних засобів на збільшення пауз у мовленні хворих із діагнозом «шизофренія» [7]. Дослідники Ф. Бернардіні, А. Лунден, М. Ковінгтон, Б. Бруссар, Б. Гальперн, Ю. Алолаян, М. Т. Комптон досліджували хворих на шизофренію в США й Італії, а також виявили і виміряли вплив негативних симптомів хвороби на час руху щелепи та язика під час мовлення таких хворих [5].

Проте на сьогодні не існує загальної універсальної класифікації пауз і навіть пауз коливання (хезитації) як окремого виду паузації. Однак більшість дослідників феномену паузації коливання включають до його складу такі різновиди, як «заповнені» (*filled*) паузи (причому інколи цей термін використовується синонімічно до пауз гезитації як таких, зокрема, автоматизми (*automatizms*), повторювання (*repetitions*), самовиправлення та/чи «фальш-старту» (*self-corrections and false-starts*), лабіринти (*mazes*). Інколи повторювання, самовиправлення та/чи фальш-старту уналежнюють до ширшого поняття «лабіринти» [6; 8; 9]. Дж. Беаті виокремлює лише заповнені і незаповнені паузи. До заповнених належать повтори (всі повтори будь-якої довжини, що не мають важливого семантичного навантаження); вставні слова (*напевно, на мою думку, наприклад*, очевидно та ін.); вигуки (*вав, ммм, ого, угу* та ін.); дискурсивні маркери (*ну, отож* та ін.); помилки на початку висловлювання [4].

Згідно з визначенням Ф. Бацевича, «хезитація» (грец. *hesitation* — коливання, затинання) — різновид паузи, викликаний обдумуванням можливих варіантів продовження мовлення, пошуком потрібного елемента мовного коду, перебудовою структури повідомлення в процесах вербалізації тощо» [1]. Паузи коливання (хезитації), які, як уже зазначалося, інколи відносять до «заповнених» пауз, виникають у непередбаченому (спонтанному) мовленні, коли замість миттєвої реакції на слова співрозмовника мовець «бере додатковий час» на роздуми, вставляючи у мовленнєвий потік слово-«наповнювач» чи коротку паузу (тривалістю від пів секунди до 3 секунд). Наприклад, розмовляючи іноземними мовами, мовці середньо високого та високого рівнів мовленнєвої компетенції використовують «заповнені» паузи так само часто, як

і в мовленні рідною мовою [4]. Подібно до інших явищ паузації, надлишкове використання «заповнених» пауз може суттєво ускладнити сприйняття мовлення слухачами (наприклад, *мм, еє, ну, от, ем* та ін.) і негативно вплинути на результат спілкування.

Під «автоматизмами» розуміємо досить широкий термін, що охоплює висловлення, які зазвичай є звично-завершеними та загалом семантично широкими. До таких висловлювань можна уналежнити ідіоми, приказки та повторювані фрази відносно фіксованої (стійкої) природи [10]. Деякими найпоширенішими прикладами автоматизмів можуть слугувати усталені слова-вирази на кшталт *вешти-решт, от і добре* та ін.

Беручи за основу наші попередні дослідження [3], ставимо на меті дослідити паузацію спонтанного усного мовлення хворих на шизофренію, що, у свою чергу, зумовило необхідність проведення психолінгвістичного експерименту, представленого чотирма етапами.

На першому етапі психічно здоровим людям було запропоновано дати відповідь на питання з усної частини розробленого нами алгоритму психолінгвістичної ідентифкації мовленнєвих маркерів шизофренії (наприклад, питання *Яке сьогодні число, день тижня, місяць та рік? Де Ви зараз знаходитесь? Де Ви навчались?*). Питання стосувалися минулого та загальної орієнтації реципієнта в часопросторі. На другому етапі фіксувалися відповіді психічно хворих людей. На третьому етапі відбувався аналіз вже наявного спонтанного усного мовлення здорових і хворих на шизофренію з фіксацією та вимірюванням наявних у мовленні пауз та встановлення їхньої природи. Четвертий етап передбачав аналіз і порівняння отриманих результатів хворих з діагнозом «шизофренія» та психічно здорових людей. Об'єктивність психолінгвістичного аналізу усного мовлення забезпечувалася використанням аудіо-техніки для фіксації різних аспектів мовлення, визначення тривалості мовленнєвих пауз з метою їхнього подальшого аналізу. За допомогою таймера вимірювалась тривалість пауз і її середнє арифметичне значення.

Висновки. Нами був проведений психолінгвістичний експеримент, який складався з 4-х етапів. Ми встановили, що середня кількість пауз в усному мовленні людей з діагнозом «шизофренія» майже у п'ятеро більша за середню кількість пауз психічно здорових людей, 3 паузи проти 14 пауз відповідно. Також було виявлено, що у мовленні психічно хворих людей кількісно переважають заповнені та незаповнені паузи. Паузи хезитації наявні лише у усному мовленні шизофреників. Психолінгвістичний експеримент також дав змогу встановити, що середня довжина паузи шизофреників на 240 мс довша за паузу психічно здорових людей. Такі результати можуть вказувати на труднощі в організації та плануванні мовленнєвої діяльності хворих на шизофренію.

Психолінгвістичні аспекти порушень мови при шизофренії потребують подальшого ретельного вивчення. Цей напрям досліджень представляється перспективним, оскільки дає змогу розробити конкретні критерії для оцінки ризику розвитку шизофренії, визначення фаз її загострення та створення у майбутньому комплексного клінічного тесту на шизофренію.

Література

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
2. Ковалевська Т. Ю. Комунікативні аспекти нейролінгвістичного програмування. Одеса: Астропринт, 2008. 344 с.
3. Ковалевська Т. Ю., Локота І. М. Алгоритм психолінгвістичної ідентифікації мовленнєвих маркерів шизофренії. *Записки з українського мовознавства*. 2021. Вип. 28. С. 266-273.
4. Beattie G. Talk: an analysis of speech and non-verbal behavior in conversation. Stony Stanford: Open University Press, 2001. 281 p.
5. Bernardini, F., Lunden, A., Covington, M., Broussard, B., Halpern, B., Alolayan, Y., Compton, M. T. Associations of acoustically measured tongue/jaw movements and portion of time speaking with negative symptom severity in patients with schizophrenia in Italy and the United States. *Psychiatry Research*, 239, pp. 253–258.
6. Berndt R. Sentence Production. *The handbook of cognitive neuropsychology: What deficits reveal about the human mind*. Ed. Rapp B. Hove: Psychology Press, 2001. Pp. 375-396.
7. Boer J. N. de, Voppel A. E., Brederoo S. G., Schnack H. G., Truong K. P., Wijnen F. N. K., Sommer I. E. C. Acoustic speech markers for schizophrenia-spectrum disorders: a diagnostic and symptom-recognition tool. *Psychological Medicine*, Volume 53, Issue 4. Cambridge: Cambridge Press, 2023, pp. 1302–1312.
8. Clark H. Using “uh” and “um” in Spontaneous Speaking. *Cognition*. 2002. Pp. 73-111.
9. Hartmann R. Dictionary of Language and Linguistics. London: Applied Science Publishers, 1972. 166 p.
10. Van Lanker D. When Novel Sentences Spoken or Heard for the First Time in the History of the Universe Is Not Enough: Toward a dual-process model of language. *International Journal of Language and Communication Disorders*. 2004. Pp.1-44.
11. Schizophrenia. URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/schizophrenia>.

References

1. Batsyevych, F.S. (2004), *Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky [Foundations of Communicative Linguistics]*. Kyiv: Vydavnychy tsentr «Akademiya». [in Ukrainian].
2. Kovalevska, T.Y. (2008), *Komunikatyvni aspekty neirolihvyistychnogo prohramuvannya [Communicative Aspects of Neurolinguistic Programming]*. Odesa: Astropynt. [in Ukrainian].
3. Kovalevska, T.Y. and Lokota, I.M. (2021), Alhorytm psyholohichnoi identyfikatsii movlennievkykh markeryv shyzofrenii [Algorithm of Psycholinguistic Identification of Speech Markers of Schizophrenia]. *Zapisky z ukrainskoho movoznavstva [Notes on Ukrainian Linguistics]*, 28, pp. 266-273. [in Ukrainian].
4. Beattie, G. (2001), *Talk: An Analysis of Speech and Non-verbal Behavior in Conversation*. Stony Stanford: Open University Press. [in English].

5. Bernardini, F., Lunden, A., Covington, M., Broussard, B., Halpern, B., Alolayan, Y. and Compton, M.T. (2017), Associations of Acoustically Measured Tongue/Jaw Movements and Portion of Time Speaking with Negative Symptom Severity in Patients with Schizophrenia in Italy and the United States', *Psychiatry Research*, 239, pp. 253–258. DOI: 10.1016/j.psychres.2016.12.001. [in English].
6. Berndt, R. (2001), Sentence Production, in Rapp, B. (ed.) *The Handbook of Cognitive Neuropsychology: What Deficits Reveal About the Human Mind*. Hove: Psychology Press, pp. 375-396. [in English].
7. Boer, J.N. de, Voppel, A.E., Brederoo, S.G., Schnack, H.G., Truong, K.P., Wijnen, F.N.K. and Sommer, I.E.C. (2023), Acoustic Speech Markers for Schizophrenia-Spectrum Disorders: A Diagnostic and Symptom-Recognition Tool'. *Psychological Medicine*, 53(4), pp. 1302–1312. DOI: 10.1017/S0033291722000961. [in English].
8. Clark, H. (2002), 'Using "uh" and "um" in Spontaneous Speaking'. *Cognition*, 84(2), pp. 73-111. [in English].
9. Hartmann, R. (1972), *Dictionary of Language and Linguistics*. London: Applied Science Publishers. [in English].
10. Van Lanker, D. (2004) 'When Novel Sentences Spoken or Heard for the First Time in the History of the Universe Is Not Enough: Toward a Dual-Process Model of Language', *International Journal of Language and Communication Disorders*, 39(1), pp. 1-44. [in English].
11. Schizophrenia. Available at: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/schizophrenia>. [in English].

* * *